

Харченко О.А.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

СТРАТЕГІЯ ТА ТАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Стаття присвячена дослідженню стратегії та тактики реалізації державної політики розвитку регіонів.

У статті доведено, що для економічного розвитку регіонів необхідно використати дворівневий механізм антикризового управління. У даному механізмі державна влада повинна відповідати за розробку методики складання антикризової програми, здійснювати моніторинг, бути координатором взаємодії з великими інфраструктурними компаніями та головним контролером реалізації програми. Регіональні органи влади, у свою чергу, повинні розробити конкретну програму дій виведення регіону на стадію сталого зростання, враховуючи думки всіх заінтересованих сторін, і постійно контролювати виконання програмних заходів, вносити коригування у програму.

У статті розкрито досвід подолання депресивності розвитку регіонів за кордоном, що дозволили виявити стратегічні альтернативи трансформації економіки депресивних регіонів, що мають відмінні елементи і країнах Євросоюзу, США, Азії та Південної Америки. Сформульовані стратегії та тактики реалізації державної політики розвитку, які можливо адаптувати до українських регіонів, та запропоновані заходи, що сприяють впровадженню зарубіжного досвіду трансформації регіонів в українську державну політику.

Запропоновано методику вибору стратегічних альтернатив реалізації державної політики розвитку регіонів, що включає послідовність встановлення ресурсів розвитку: типологізацію та угруповання регіонів; проведення PEST- і GAP-аналізу стосовно кожної групи територій; розробку програми із встановленням опорних зон розвитку.

Виявлено стратегічний напрямок реструктуризації економіки – утворення територіальних кластерів. Визначено, що загальний алгоритм виявлення та аналізу подібних просторових змін повинен складатися з наступних процедур: виявлення потенціалу кластеризації з точки зору економічних передумов, структури економіки регіону, положення регіону у галузевій структурі національної економіки; виявлення та аналіз просторових аспектів кластеризації економіки регіону в розрізі муніципальних утворень, агломерацій; моделювання потенційних та реальних кластерних структур в економіці регіону.

Запропоновано для подолання застійних явищ у реальному секторі економіки територій використати тактики особливих економічних механізмів та інструментів; в якості одного з них пропонується створення вільних економічних зон всередині регіону з включенням до складу зони корпорацій-резидентів – представників найбільш перспективних виробництв. Умовою переходу регіонів на інноваційний сценарій соціально-економічного розвитку, що відповідає сучасній державній політиці, є фінансове забезпечення. При забезпеченні розробки та впровадження конкурентоспроможних інновацій необхідно створити умови для залучення до цієї сфери приватного капіталу. Такі особливості має венчурний капітал.

Ключові слова: реалізація державної політики, розвиток регіонів, стратегія, тактика.

Постановка проблеми. Державна політика розвитку регіонів в умовах ринкових відносин українського економічного простору вимагає вдосконалення стратегій і тактики її здійснення з метою скорочення міжрегіональних відмінностей, формування моделей виходу регіонів з депресивного стану, включення в процес інтеграції вітчизняної економіки. Аналіз причин збереження диспропорцій у рівні розвитку українських регіо-

нів свідчить про наявність об'єктивних факторів, викликаних фізико-географічними умовами, рівнем господарського освоєння територій, структурою економіки та комплексом суб'єктивних обставин, зумовлених стратегічним вибором регіонів, часто неадекватним. політиці розвитку економічного простору країни.

Питанням реалізації державної політики у вирішенні проблем економічного регіоналізму

приділяється значна увага вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Предметом таких досліджень є проблеми взаємодії органів управління регіонів, регулювання цих взаємовідносин як інструменту регіонального розвитку, управління процедурами ринкової реструктуризації територіальних виробничих комплексів, питання трансформації системи розміщення продуктивних сил. Разом з тим, додаткового дослідження вимагають питання реалізації державної політики в процесі подолання статусу регіону, розробки стратегії та тактики управління регіональною економікою та оптимізації процедур регулювання економіки регіону з метою забезпечення його переходу до сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найвні у науковій літературі публікації з досліджуваної проблеми можна умовно розділити такі блоки.

Загальні концептуальні проблеми реалізації державної політики економічного регіоналізму розглядаються в роботах П. Бубенко, О. Димченко та ін.

Проблеми взаємодії регіонів, регулювання цих відносин як інструмент регіонального розвитку та подолання нерівномірності розкрито в працях З. Варналія, Л. Демиденко, Ю. Наконечної, Н. Медведкової та ін.

Разом з тим, залишаються недостатньо розробленими питання моделювання стратегічних альтернатив, вибору стратегій і тактик при обґрунтуванні інструментів забезпечення стабілізації економіки регіону та переходу до сталого розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є розроблення стратегії та тактики реалізації державної політики розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу. Основними цілями проведення державної економічної політики у регіонах є:

- включення господарського комплексу регіону в єдиний економічний простір країни при раціональному поєднанні інтересів регіону з інтересами держави в цілому;

- використання регіональних ресурсів та активізація сприятливих передумов для розвитку конкурентоспроможності території для інвестицій;

- формування раціональної територіальної структури економіки при поглибленні територіального поділу праці, розвиток конкурентоспроможних напрямів спеціалізації та господарських зв'язків;

- створення територіальних комплексів, що дозволяють забезпечити потреби регіональних ринків за рахунок товарів місцевого виробництва,

при раціональному використанні інвестиційних та трудових ресурсів;

- підвищення якості життя населення, подолання асиметрії в рівні соціально-економічного розвитку територій на основі розвитку інноваційної економічної діяльності, використання прогресивних форм територіальної організації виробництва та розміщення населення.

Для розвитку регіонів необхідно використовувати дворівневий механізм антикризового управління регіоном. У даному механізмі органи публічного управління повинні відповідати за розроблення методики складання антикризової програми, здійснювати моніторинг бути координатором взаємодії з великими інфраструктурними компаніями і головним контролером реалізації програми.

Регіональні органи влади, у свою чергу, повинні розробити конкретну програму дій з виведення регіону на стадію сталого зростання, враховуючи думки всіх заінтересованих сторін, і постійно контролювати виконання програмних заходів, вносити (при необхідності) коригування в програму.

Державна політика розвитку регіону, що є засобом досягнення симетричності регіонального розвитку, має бути орієнтована на вибір стратегічних альтернатив, які, у свою чергу, мають на увазі встановлення варіанта подолання кризової фази розвитку за наявності певних ресурсів та способів їх застосування в умовах конкретних регіонів.

Основним моментом при регулюванні розвитку регіонів є класифікація регіонів за рівнем розвитку, яка в зарубіжній практиці базується на встановленні конкурентоспроможності регіонів, що визначається на підставі сукупності показників якості життя в умовах відкритості соціально-економічної системи регіону для зовнішньої конкуренції.

Класифікація регіонів у країнах Євросоюзу, заснована на моделях конкурентоспроможності, включає такі групи:

- регіони, що відстають, де висока частка зайнятих у секторах з невисокою доданою вартістю та низькою продуктивністю праці (аграрний сектор, деякі промислові виробництва);

- регіони з переважанням зайнятих у промисловому виробництві, окремі види яких можуть мати невисокі показники ефективності;

- регіони з високою часткою зайнятих у сфері послуг (регіони цієї групи мають певну економічну спеціалізацію, але можуть відрізнитися за рівнем розвитку та масштабом).

У країнах ЄС реалізуються кілька програм регіонального розвитку: «Сприяння розвитку

регіонів, що відстають»; «Реновація регіонів, що зіткнулися зі структурною кризою»; «Підтримка модернізації». Реалізація програм відбувається у межах виявлених класифікаційних груп регіонів. Причому, розширення ЄС змусило скоригувати класифікаційні ознаки. Було виявлено «регіони конвергенції» (що не досягають 75% рівня виробництва ВРП на душу населення). Аналіз показав, що у Євросоюзі переважає логіка «забезпечення рівних умов життя на всій території», що особливо актуально після вступу до ЄС колишніх країн соціалістичного блоку.

Відмінність між класифікаціями, розробленими українськими авторами та Євросоюзом, полягає в орієнтації вітчизняної класифікації на параметри розвитку, у той час як європейська класифікація є проблемно-орієнтованою, що включає засоби подолання асиметрії розвитку регіонів.

Деяко відрізняється логіка подолання регіонами депресивної фази розвитку у країнах Південної Америки. Наприклад, у Бразилії, для якої характерні значні внутрішні контрасти у рівні розвитку, спричинені історично сформованими міжрегіональними відмінностями, дією природно-географічних факторів, проводиться активна регіональна політика, орієнтована на згладжування контрастів, що встановлюються на підставі угруповання регіонів за величиною доходів та темпів зростання ВРП на душу населення: високоприбуткові, динамічні, стагнуючі, низькодохідні.

Міністерством національної інтеграції Бразилії розробляються та реалізуються спеціалізовані програми, орієнтовані на вирішення вузькорегіональних проблем: допомога прикордонним місцевостям, посушливим аграрним районам та ін. В Україні розроблена сітка економічного районування, що дозволяє відійти від адміністративно-територіального поділу.

Дослідження досвіду зарубіжних країн щодо реалізації державної політики розвитку дозволило виявити застосовувані в деяких державах стратегічні напрями і встановити можливості їх адаптації до умов України.

Зарубіжний досвід розвитку регіонів доводить, що головним напрямом стратегії є інноваційно-інвестиційна реструктуризація економіки на базі програмно-цільового підходу, що включає орієнтацію на «опорні точки» зростання.

Дослідження еволюції трансформації територій дозволяє виявити кілька еталонних стратегій, які, по суті, можна вважати групою стратегічних альтернатив, спрямованих на використання мож-

ливостей та сильних сторін розвитку регіонів.

Для розвитку доцільно вибрати стратегічну альтернативу, націлену використання стратегічних ресурсів підвищення конкурентоспроможності соціально-економічної системи у кожному регіоні. Послідовність встановлення стратегічних ресурсів розвитку регіонів запропоновано проводити відповідно до наступного порядку:

Етап 1. Типологізація територій за якісними ознаками: ступеня розвиненості виробничої інфраструктури, рівнем диверсифікації економіки, масштабу (демографічному та просторовому) території, перспективі розвитку відповідно до сценарних умов (індустріальна, аграрна, рекреаційна, постіндустріальна). Відпрацювання цього етапу пов'язана зі значним обсягом польових досліджень і виключає можливість застосування вибіркового обстеження. Достовірність угруповання емпіричних даних територій дозволить встановити реальні шляхи розвитку, ліквідувати асиметричні стартові умови розвитку.

Етап 2. Проведення угруповання регіонів відповідно до зазначених якісних ознак можливе із застосуванням класичного кластерного аналізу регіонів, що дозволить ідентифікувати тип розвитку регіону відповідно до певних атрибутивних ознак.

Етап 3. Проведення на кожній території стратегічного аналізу та виявлення конкурентних переваг, які можуть бути реалізовані на досліджуваній території; виявлення системоутворюючих об'єктів, реально здатних на даній території з урахуванням наявних ресурсів забезпечити зростання ВРП. Фактично це відбувається в рамках територіального маркетингового аналізу, який здійснюється органами виконавчої влади з використанням спеціальних підрозділів маркетингової служби.

Етап 4. Виявлення пріоритетних напрямів розвитку. У цьому випадку державне регулювання буде тим ефективніше, чим достовірніше описані особливості розвитку територій з точки зору їх фінансових, трудових, технічних та інших ресурсів та дієвості механізму прийняття рішення щодо вибору стратегічних альтернатив.

При вивченні методів прийняття рішень в умовах обмеженості ресурсів виникає питання: як об'єктивно оцінити успішність альтернативних варіантів, як вибрати ваги важливості критеріїв? Зазвичай вдаються до експертних оцінок, серед яких досить популярний метод журі, згідно з яким експерт оцінює альтернативні варіанти в балах за заданою шкалою відповідно до наявного критерію. Пропонуємо використовувати в цьому випадку метод аналізу ієрархії, коли наявні аль-

тернативи зіставляються за кожним критерієм по черзі.

Відповідно до розробленої методики встановлено найважливіші напрямки розвитку:

- збільшення інвестицій у техніко-технологічне оновлення підприємств реального сектору економіки;

- раціоналізація виробничої структури у просторі регіону – кластеризація економіки;

- залучення та прискорене впровадження продуктових та технологічних інновацій у сфери економіки, що виходять з продукцією на споживчий ринок;

- перехід до енергозберігаючих технологій при функціонуванні інфраструктурних елементів господарської системи регіону (ЖКГ, установи соціальної сфери, транспорт).

З безлічі наявних стратегічних альтернатив модернізації економіки кластерна політика є тим комплексом заходів, який може сприяти підвищенню конкурентоспроможності регіональної економіки через розвиток конкурентних ринків, підвищення інноваційної складової різних галузей, прискорений розвиток малого та середнього бізнесу, стимулювання ініціативи на місцях і активізація взаємодії між державою, бізнесом та громадянським суспільством.

Специфіка реалізації кластерної політики як сукупності зусиль держави щодо підтримки та стимулювання розвитку кластерних ініціатив у регіонах полягає у взаємозв'язку з просторовою структурою економіки, вимагає обліку міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації в історично сформованих умовах господарювання. Загальний алгоритм виявлення та аналізу подібних просторових змін в економіці регіонів, як показало дослідження, повинен складатися з наступних процедур:

- виявлення потенціалу кластеризації з точки зору економічних передумов, структури економіки регіону, положення регіону в галузевій структурі національної економіки;

- виявлення та аналіз просторових аспектів кластеризації економіки регіону (проводиться ідентифікація потенційних кластерів в регіоні з можливостями їх розвитку);

- моделювання потенційних кластерних структур в економіці регіону.

У світовій практиці розроблено напрями державної політики щодо фази розвитку регіонів. Вільні економічні зони (ВЕЗ) створюються, як правило, в застійних районах, що страждають на безробіття, з недорозвиненою інфраструктурою.

Надаючи таким районам статус ВЕЗ, уряди намагаються створити умови, що стимулюють розвиток, диверсифікацію наявних виробництв, орієнтувати виробництво на потреби внутрішнього ринку і тим самим створювати додаткові робочі місця в регіоні.

При переході регіонів на інноваційний сценарій розвитку головною перешкодою є обмеженість фінансових ресурсів. Аналіз показує, що в більшості українських підприємств відсутні власні кошти на розвиток інновацій. Використання банківських кредитів на розробку перспективних інновацій важко в силу високих ризиків та значної плати за кредитні ресурси.

Для забезпечення розробки та впровадження конкурентоспроможних інновацій необхідно створити особливі умови для залучення до цієї сфери приватного капіталу. На нашу думку, такі особливості має венчурний капітал.

Висновки. Нами сформульовані проблеми, що перешкоджають розвитку венчурної індустрії в Україні:

- не визначено організаційну форму пайового венчурного фонду;

- невідпрацьований правовий режим комерціалізації інтелектуальної власності, що перешкоджає розвитку ринкових відносин при реалізації інновацій та впливає на результативність інноваційної діяльності, у тому числі при використанні венчурного фінансування;

- відсутні спеціальні податкові преференції для венчурних фондів, які, будучи посередниками в інноваційній діяльності, сплачують відповідні податки, що поповнює доходи бюджету, але знижує розмір фінансових коштів, що надаються для комерціалізації інновацій;

- відсутня інформаційна база даних про досвід роботи успішно функціонуючих венчурних фондів, що ускладнює бенчмаркінг і практичне навчання фахівців у галузі венчурного бізнесу;

- наявність дефіциту фінансових ресурсів у венчурних фондах, який пов'язаний, перш за все, з недостатньою увагою держави до розвитку венчурного фінансування інновацій, а також слабкою зацікавленістю приватних інвесторів у зв'язку з високими ризиками венчурного бізнесу;

- несформованість масиву перспективних інноваційних проектів, розроблених та готових до впровадження у територіальних базах даних;

- низька ефективність функціонування регіональних технопарків і бізнес-інкубаторів як основних агентів, що здійснюють селекціонування інноваційних проектів.

Список літератури:

1. Бубенко П. Т., Димченко О. В. Територіальна організація інноваційного розвитку. *Бізнес Інформ*. 2020. № 6. С. 109-115.
2. Varnalii Z., Demydenko L., Nakonechna Y., Miedviedkova N. Lessons From Fiscal Decentralization In Ukraine. *Globalization and Business*. 2019. № 7. Pp. 73-78.
3. Мокій А. І., Павліха Н. В., Науменко Н. С., Дацко О. І. Інституціональне забезпечення інноваційного розвитку територіальних громад України. *Регіональна економіка*. 2018. № 4. С. 17-27.
4. Куцай Н. С. Особливості формування програми інноваційного розвитку регіону. *Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»: зб. наук. пр.* 2019. Вип. 16(63). С. 71-79.
5. Шибасєва Н. В., Бабан Т. О., Вітковський Ю. П. Стратегії розвитку як інструмент регіональної політики. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Т. 6. № 1. С. 149-159.

Kharchenko O.A. STRATEGY AND TACTICS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE STATE POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF REGIONS

The article is devoted to the study of the strategy and tactics of the implementation of the state policy of regional development.

The article proves that for the economic development of the regions it is necessary to use a two-level mechanism of anti-crisis management. In this mechanism, the state government should be responsible for developing the methodology for drawing up the anti-crisis program, monitor it, be the coordinator of interaction with large infrastructure companies and the main controller of program implementation. Regional authorities, in turn, must develop a specific program of actions to bring the region to the stage of sustainable growth, taking into account the opinions of all interested parties, and constantly monitor the implementation of program measures, make adjustments to the program.

The article reveals the experience of overcoming the depressed development of regions abroad, which made it possible to identify strategic alternatives for the transformation of the economy of depressed regions, which have distinctive elements and the countries of the European Union, the USA, Asia and South America. Formulated strategies and tactics for the implementation of state development policy, which can be adapted to Ukrainian regions, and proposed measures that contribute to the introduction of foreign experience of the transformation of regions into Ukrainian state policy.

A methodology for choosing strategic alternatives for the implementation of the state regional development policy is proposed, which includes the sequence of establishing development resources: typology and grouping of regions; carrying out PEST and GAP analysis for each group of territories; development of a program with the establishment of development reference zones.

The strategic direction of the restructuring of the economy is revealed – the formation of territorial clusters. It was determined that the general algorithm for detecting and analyzing such spatial changes should consist of the following procedures: identifying the potential of clustering from the point of view of economic prerequisites, the structure of the regional economy, the position of the region in the sectoral structure of the national economy; identification and analysis of spatial aspects of clustering of the region's economy in terms of municipal formations, agglomerations; modeling of potential and real cluster structures in the economy of the region.

It is proposed to use the tactics of special economic mechanisms and tools to overcome stagnant phenomena in the real sector of the territory's economy; as one of them, it is proposed to create free economic zones within the region with the inclusion of resident corporations – representatives of the most promising industries. A condition for the transition of regions to an innovative scenario of socio-economic development, which corresponds to modern state policy, is financial support. When ensuring the development and implementation of competitive innovations, it is necessary to create conditions for attracting private capital to this area. Venture capital has such features.

Key words: implementation of state policy, development of regions, strategy, tactics.